

Kvinnebispar til Bergen

Av Ludv. Jerdal

Kyrkja og hennar plass og uppgåva i det norske samfundet er til vanleg ikkje «stoff» i norsk pressa. Det er helst når det hender noko aparte, noko uvanleg, at pressa lagar uppslag. Då fær gjerne både prestar og bispar journalistane på tråden.

Som no då uppslaget var «Kvinnebispar til Bergen». Ja, er det ikkje fantastisk at i september i det Herrens år 1994 skal det koma two kvinnebispar til Bergen og halda kveldsmessa? Ein tysk og ein norsk biskop. Bjørgvinbispen Per Lønning hev lånt deim Mariakyrkja, noko han etter våre kyrkelege ordningar hev fullmakt til.

Men kva skal no henda? Her verar me sensasjon. For det er bispeskifte i Bjørgvin. Spør nyebispen! Og nyebispen er tydeleg nok glad for spørsmålet. Serleg er han glad fordi han ikkje kan koma til denne sjeldne gudstenesta: han skal på eit prestemøte i Midhordland prosti. Han hev so å segja forfall. Men påtropande biskop Ole D. Hagesæther legg til: «Jeg er glad for at jeg ikke har anledning til å være med på gudstjenesten». Og grunngjevingi er at det vilde vera å starta i «feil ende» i fall han skulde slumpa til å ha andsvaret for gudstenesta med two kvinnelege biskopar. Og so greidde han likevel å starta i «feil ende». Han er rædd. Men sjølv sagt kan han ikkje segja kven han er rædd. Difor denne tåketalen um start i «feil ende». Biskop Lønning er ikkje rædd, og æra vere han for det.

Då Ole D. Hagesæther var utnemnd til biskop, sa han i eit intervju at Bjørgvin skulde få ein «ny» biskop. Eg er ingen «synsar», sa han, og tenkte på biskop Per Lønning. Og no hev Hagesæther i desse dagar «synsa» slik at ingen skal kunna gripa han i ord. No

Ludvig Jerdal

hev eit anna blad sitert han soleis: «Men Hagesæther har sagt at han ikke ønsker å delta i kveldsmessen».

Då han vart spurta om stoda si til nynorsken i det heilnorske Bjørgvin bispedøme, og vart minna um at Noregs Mållag hadde kravt nynorskalande biskop, som Hognestad, Fleischer, Indrebø og Lønning, svara Hagesæther med å fortelja at han nyleg hadde vore i Hardanger. Der hadde han lese liturgien på nynorsk, og ein mann hadde etterpå sagt at det stod til 19 i stil. (Dette var i skihoppartidi på Lillehammer). 19 i stil - for å lesa etter bok!

Eit spørsmål melder seg, i samband med at two kvinnebispar skal få bruka Mariakyrka: Er det naudsyt for bispar å svara på alle spørsmål som sensasjonshuga journalistar kjem med? Oslobisop Andreas Aarflot hev mange gonger synt prisverdig takt. Han hev svara: Ingen kommentar!

Noko å tenkja på?

Landsmøtet i Noregs Mållag

Noregs Mållag heldt landsmøte på Vinstra 28/7-30/7-1994. Um meiningar elles måtte vera ulike, so er det berre ei meining um at dei kring 200 utsendingane møtest i Gudbrandsdals-bygdi i strålande juliver.

Jan Olav Fretland frå Lærdal sa frå seg leidarumboden. Han er utnemnd til rektor for Høgskulane i Sogn og Fjordane, og dette kunde ikkje sameinast med leidargjerningi. Ikkje uventa vart *Olav Randen* vald til ny leidar. Olav Randen, 46 år, er frå fjellbygdi Vats i Hallingdal. Han driv gard med saud og geit, og er magister i sosiologi. Han er ein skrivande mann, og hev vore mykje med i lagsarbeid av ulikt slag, både innanfor og utanfor målrørsla. M.a. hev han havt umber i Norsk Bonde og Småbrukarlag, og han er fast medarbeidar *Bonde og Småbruker*.

I mållagsstyret sit no: Einar Schibevaag, Liv Ingebrigtsen, Gunvor Lande, Åse Elin Langeland, Sveinung Helgheim (NMU, ny), Grete Riise (etter Alv Reidar Dahle som vart l. varamann).

Dagleg leidar Atle Faye fortel at det var eit sterkt og sakleg ordskifte um lagsoppbygnaden - utan veitak. Meldingi fra organisasjonsnemndi skal dryftast i studiearbeid i lokallagi, og landsmøtet 1995 kjem so attende til saki.

I EU-spørsmålet var meiningane tolleg samanfallande imot at Noreg skal gå inn i ein ny union - noko som vil veikja norsk mål.

Tankekorn

**Store verk
vilja byrja smått.**

*Norsk ordtøkje etter
Ivar Aasen.*

Nynorske festspel i Ørsta/Volda

Fint program - utan innslag frå
fylkестeatret i Molde

Dei nynorske festspeli i Ørsta/Volda vert i 1994 haldne for 3. gong. Festspeli skifte namn i fjar frå Nynorsk festspelveke til Dei Nynorske Festspela. Festspeli vert i år litt seinare enn tidlegare, 9.-18. september, dette av praktiske grunnar for å få lettare med dei mange elevane og studentane.

Programmet vert i år som tidlegare innhaldsrikt med millom 20 og 30 ålmenne tilstellingar av ulikt slag, med musikk, song, spelstykke og anna. I tillegg er her fleire seminar, fyredrag med meir. Me merkar oss ei rad konserter, Jakob Sande-kabaret og Mathias Orheim-kveld - og sjølvsagt Aasen-stemna i Aasentunet. Det vert premiere på barnefilmen «Villhesten». Sogn og Fjordane Teater viser fleire spelstykke, og her er innslag m.a. av skodespelarar frå Det Norske Teatret og Trøndelag Teater. Juni Dahr fører fram «Jeanne d'Arc - visjon gjennom eld» til fløytespel av Chris Poole i Volda kyrkja. Fråverande er derimot fylkестeatret i Møre og Romsdal, Teatret Vårt, og me hører at einaste tilbodet derifrå var eit par framsynningar på bokmål (!), noko som minner um at sume meir og meir held dette teatret for eit lokalteater for Molde. Møre og Romsdal er som lesarane veit eit av nynorskfylki i landet!

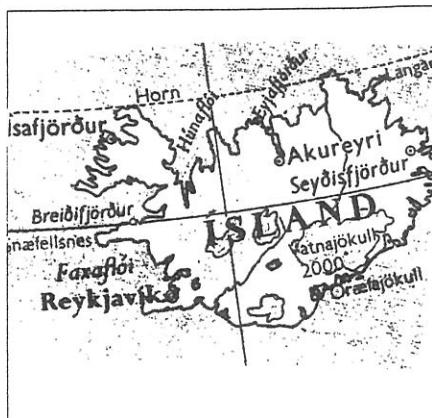
Opningshøgtidi vert laurdag 10. september på flyplassen; opningstalar er kringkastingssjef Einar Førde. Programleidaraner er dei vél umtykte NRK-damone Astrid Versto og Ingvild Bryn. Festspeldiktar 1994 er Kjartan Fløgstad som vert med i fleire program. I Volda er det festgudsteneste sundag 11. september ved kapellan Svein E. Kvamsdal, formann i Vestlandske Mållag. I Ørsta er det same dagen festgudsteneste ved sokneprest Matias Austrheim; Dagfinn Nupen spelar på beinfløyte og seljefløyte.

Dagleg leidar for festspeli, Svein Arne Korshamn, vågar ikkje segja noko um billettsal og uppslutnad då me spør han - ved månadsskiftet juli/august. Han understrekar at det hadde vore bra um meir av kostnaden var finansiera fyreåt - utan å byggja so mykje på billettsal. Men billettprisane er etter måten låge, tilbodet er stort, og han vonar på minst like godt utfall som tidlegare.

Fin Færøy-ferd for målungdomen

Leidaren i NMU, Gro Morken Endresen, fortel um ei fin målungdomsferd til Færøyane sumaren 1994. Meir enn 70 målungdomar var med, og alt gjekk knirkefritt. Færøytalarane som greidde ut um mål og tilhøve på øyriket, var det ei reint ufram glede å høyra. Endå til veret var sers godt! Vonleg kan Vestmannen meldia meir frå denne ferdi seinare.

Den islendske tjodi 50 år

Den 5. og 6. juni feira Islendingafelaget i Bjørgvin Islands tjoddag (nasjonaldag). Um laurdagen var det fyredrag av norske og islendske fyredragshaldarar. Sundagen var det islensk messa i Mariakyrkja. Me fekk lyda preika på islendsk, me fekk syngja islendske salmar, og nokre av dei kyrkjelege handlingane vart framborne på islendsk mål. Etter gudstenesta heldt rektor ved universitetet i Bjørgvin, Ole Didrik Lærum, ei tala ved Snorremonumentet. - Eg kjenner fleire islendske lækjarar, og dei er fullt på høgd med lækjarar elles kringum i verdi, sa Lærum. Lærum sa elles at det må vera ei stor utbyding for eit lite folk som det islendske å halda tritt med den velduge kunnskapstilgangen som veks fram i våre dagar.

Etter tala gjekk dei frammøtte i tog ut til Håkonshalli. Der vart det halde ei rik mynstringshøgtid. Fylkesmann Håkon Randal helsa på vegner av dei norske styremaktene. Varaordførar Ingmar Ljones helsa frå Bergen kommune. - Islendingane hev alltid vore ivrige etter å skipa lag og samskipnader, og dei er sers medvitne på å taka vare på åndelege verdiar i heim og fritid. Difor er eg viss på at islendingane finn seg vel til rettes

innanfor kulturlivet i Bergen, og difor hev dei òg skipa eit serlag for å halda uppe hopehavet med heimlandet og tilknytingi dit, sa Ljones. Fylkeskultursjef Åsmund Mjeldheim bar fram helsing frå kulturavdelingi i Hordaland fylke. Leidulv Hundvin helsa frå Vestmannalaget, og bar fram til gavé m.a. boki *Vestmannalaget 110 år*. Hundvin viste til at alt i 1874 hadde Vestmannalaget ikkje mindre enn 30 lagslemer frå Island. Det vart bore fram andre helsingar òg. Dessutan fekk me høyra fleire musikalske innslag framførde av islendske musikarar.

Islendingen Gisli A. Gislason heldt hovudtala. Han synte vokstergangen i islendingasoga frå landnåmstidi og fram til i dag. Det er eit teikn på den norrøne og islendske kulturviljen at Snorri skreiv den norske kongesoga på norrønt mål, medan Saxo Grammaticus um lag på same tid skreiv den danske kongesoga på latin. Gislason kunde fortelja ei trøysam soga um korleis islendingane kann ha vorte mottekne i utlandet. Det var nokre islendingar som studerte i Tyskland. På ei matstova dei var på, arbeide det ein kelnar som freista snakka heimemålet til dei gjestene som serverte. Då han høyrdet målet til islendingane, drog han ikkje kjensel på det, og han spurde kvar dei kom ifrå. Då fortalte dei han at dei kom frå Island. Det landet hadde han aldri høyrt gjete, og han vilde vita kvar det låg. Dei fortalte han at det var ei øy som låg uti havet midt millom USA og Europa. Då spratt det ut av kelnaren: Alle stader skal det no bu folk!

Tilskotsytarar frå næringsliv og fylke hadde lagt grunnlag for ei svært fin og vyrdeleg høgtidig av den islendske nasjonaldagen. Endå um den røynlege frigjeringsdagen først var 17. juni, høvde det godt med ei framskoti høgtid.

Lars Bjarne Marøy

Sosial blæreskap

Gjenom den lange samrøringsbolken var det i grunntankane til dei som med vellyst rekna seg for sosiale målstrevarar, i røyndi innebygd eit sterkt sosialt ovmod, ein grov sosial blæreskap. Eit klagemål mot velflidd klassisk nynorsk, høgnorsk, var at denne målformi var for vanskeleg og upphøgd for folk flest. Folk flest skulde ikkje makta å læra anna enn eit utvatna og uppblanda og vanflitt kvarlagsmål. Denne innbilskskapen kalla dei attpåtil sosialt målsyn! I våre augo no etterpå var merkjelappen like dekkjande som det i si tid var dekkjande å kalla openbert diktatur for demokrati, eller, sagt norskare, å kalla einvelde for folkestyre. Me tykkjест hugsa eit språkleg misfoster som heitte folkedemokrati. Gledeleg nok er det jamnast so som eit gammalt ord segjer, at det er råd å narra seg sjølv og andre ei viss tid, men ikkje alle heile tidi!

J.Kr.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 6504.10.12484

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde
Telefon 55 99 15 25

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Talarlista for møti i Vestmannalaget komande halvår er ikkje heilt reide enno, fortel formannen Leidulf Hundvin. Men møtedagane er fastsette. Alle møti vert på Bryggens museum kl. 19, so nær som jolemøtet. Jolemøtet vert i festlokalet til Kreditkassen (tidlegare Vestlandsbanken og Fokus Bank).

Torsdag 22. september kl. 19: Islandskveld, der me vil minnast at landet hev vore republikk i 50 år. Talarar vert two av Falkeordenriddarane i laget, Egil Lehmann og Ludvig Jerdal. Den tridje, konsul Arne Holm, vert òg med. Her ynskjer me islendske gjester.

Program seinare for desse møti:

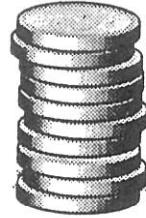
Torsdag 20. oktober kl. 19. seinare.

Torsdag 17. november kl. 19.

Torsdag 15. desember. Jolemøtet.

Torsdag 19. januar 1995.

Vel møtt til trivelege samkomor!

Grunntakar um målet

Å gjera seg grunnleggjande tankar um målet og stemneleidi for norsk mål frametter, ligg visst ikkje for alle. Og det er ikkje alle som tykkjer slik tenkjing - ideologisk tenkjing - hev mykje for seg heller. Men for nokre få er det viktugt; utan eit visst tankegrunnlag vil heile målferdi for dei få te seg som ei heller luftleg ferd, um ikkje reint meiningslaus, so med tvilsam meinig.

Sammorskina med vedvarande tilsikta målblanding spela i røyndi frå seg for kring 30 år sidan, med Vogt-nemndi. Det einast tenkjelege endemålet for den lina var at nynorsk som eige mål skulde øydeleggjast, til liks med bokmålet, og blandingsmålet sammorsk skulde verta einemål i landet. For nynorsk er dette strevet ført so langt at det vart reist krav um at målet ikkje lenger skulde reknast for eige, sjølvstendeleig mål i skulen. Dei offentlege utgåvone av skriftmåli var komne - tvinga - so nær kvarandre at det trongst ikkje two jamstelte målalternativ i skulen, vart det hevda. Og vert det framleis hevda på sume hald. Ikkje med urette. Til no hev andsvarlege statsmakter sagt nei til dette. Men kor lenge? For det statlege serorganet for måli, Norsk språkråd, hev framleis sammorskina, longo avglad på anna politisk plan, til vedtektsfesta rettesnor.

Målsamskipnader av alle slag hev vraka målblendstenkjingi, naturleg nok, sidan alle såg at dette var ein veg til undergang både på indre og ytre plan, både for mål og målreising. Men ideologisk hev ikkje sammorskankane funne nokon klår avløysar.

Dialektina avløyste kronologisk sammorskpolitikken. Men eit ektefødt barn av målblendingsideologien er dialektina ikkje. Sammorskina og målblendingsideologien hadde, avkledd flosklane, språkleg einsretting og nedvalsing av språkleg avbrigderikdom til siktet mål. Dialektina hadde og hev ein hovudkjerne av språkleg mangfelde til vegvisar, og det er nett her dialektina kan rosa seg av store landevinningar. Hovudsakleg då for munnleg mål. At dialektina sumtid skeia ut og trudde all tale som kom ut munnen næraast var heilag, er so. Viktugt for målstrevet er *norskrot* talemål.

For nynorsk skriftmål hev dialektina fenge mindre å segja. Her er ideologisk vegvilska, og sume hev enno eit lag til å innbilla seg at det er staten ved Språkrådet som må avgjera korleis målet vårt - vårt - skal skrivast! I 1929 vilde Gustav Indrebø ha meir språkleg einskap, og etter stoda då er tanken skynleg. Men det var friviljug samling um hovudformene Indrebø ynskte, ingen statsvang. Fram til 1938 fanst det offisielle målet i two utgåvor, i-mål og a-mål, med valfridom for folk i krinsane; valfridomen kom formelt i 1917, men for elevane galldt valfridomen i røyndi tidlegare. Dette var, frå vår synsstad, ein god og tenleg skipnad; målet i skulen gjekk heile den tidi fram, smått og jamt. Samanbrotet kom med 1938-målet. Jamstelt valfridom hev aldri ført til tap eller skade for mål eller målstrev, tvert um, og det einast synlege tankegrunnlaget som kan samla tvilande og uppgjevne målfolk og skapa nytt arbeidsmod, er samling um språkleg mangfelde. Totalitære tankerestar frå målblendingsstidi må vekk! Ei dialektina utan klår vilje til å jamstella i-målet skriftleg, er ei falsk dialektina. Valfridom på grasrotplan millom two jamstelte nynorskutgåvor vil i seg sjølv eggja til ny nynorskframgang.

J.Kr.

Gåvor til Vestmannen

Sigrid Hansteen, Oslo, 100. Fr. E. Jensen, Aarhus, Danmark, 200.-. Ivar Standnes, Sande i Sunnfjord, 50. Jostein Stokkeland Krokkleiva, 50. I alt denne gongen kr. 400,-.

Hjarteleg takk for gåvone!

Vestmannen

Tilskot frå Øpstads Nynorskfond.

Frå Kari Johanne Øpstads Nynorskfond hev Vestmannen fenge kr. 4000,- i tilskot. Overformynderiet i Fusa steller med fondet. Etter vedtekten, fastsette av fondsfjelvaren, skal løyvingar berre ytast til lag som hev i lovene at «det nynorske målet fører til at dei klangfulle i-formene som Ivar Aasen nyttar». Stor takk til Fusa Overformynderi!

Me høyrer at Norsk Måldyrkingslag hev fenge ein liknande sum frå Øpstads Nynorskfond.

Sagt:**Tri slag**

Faremo har sett menneske i dei mest fornedorande stunder og på sitt beste. Han seier:

- Vi har tre slags menn. Dei som kan kjøpast til kva som helst, dei som kan skremmast til kva som helst, og dei som verken let seg kjøpe eller skremme, men rett og slett ikkje er med på kva som helst. Han lova seg sjølv at dersom han kom heilskinna frå develsmakta [i tysk fangelæger], skulle han aldri møte dagen surt. Og slik vart det.

Osmund Faremo i samtale med Inger Robøle Kristiansen i Dag og Tid.

Dumme byråkratar?

Korleis har det seg at byråkratane i statsadministrasjonen er så uvanleg mykje meir tungnæme enn byråkratar andre stader? Annleis kan ein vel ikkje tolka dei nedslåande resultata over bruken av nynorsk i departement og direktorat. Det må stå uvanleg därleg til med språkrøkta.

Per Håland fekk på eit landsmøte i Noregs Mållag oppslutnad om å oppmoda justisministeren til å bruka Ola Thune til å etterforska dei mange brota på Mållova i forvaltninga. Dei siste statistikkane som Landssamanslutninga av nynorskkommunar gjer offentleg kjend, tyder på at Thune skulle ha nok å gjera til han nådde pensjonsalderen.

Statsforvaltninga står ikkje rádraus. Statskonsult skipar til nynorskurs for dei dumme som har fått arbeid under den føresetnad at dei meistra både målføre, men ingen melder seg på. Og då er det kan henda slik at det ikkje er dumskapen som rår i hovudstaden, men vrangviljen?

Leidar i Gula Tidend

Vanakt

1. mai fekk vi på ny sjå korleis dei styrande her i landet nektar å ta imot signala frå dei mange som var ute og røysta med føtene denne dagen. Det er eit alvorleg teikn på at det kanskje er like mykje folkeforakt i parlamentet som det er politikarforakt i folkedjupet. Det er ei røysle frå 1. mai som gjev grunn til uro.

Reidar Mathistad i Gula Tidend

Målmoralisering

Eg har inga tru på noka form for moralisering, men eg vil gjerne at folk skal vita meir om kva målsaka går ut på. Difor lyt vi syna oss meir fram i terrenget.

Olav Randen, nyvald leidar i Noregs Mållag, til Gula Tidend.

Ivar Orgland er død

Dr. philos. Ivar Orgland, skulemannen og lyrikaren, er død. Han vart 73 år gammal, og han var ein velkjend og fin lyrikar, dugande skulemann og varm Islands-ven. Han var fødd i Oslo, budde siste delen av livet sitt i Asker, men det var på Vestlandet han hørde heime. I Vikebygd i Sunnhordland hadde han ættertørene sine, og der budde han ofte i unge år. Der fann han også kona si, den gøverike fru Magnhild som stod trufast ved sida hans i dei mange uppgåvane han fekk.

Island vart Ivar Orglands andre heimland. Dit drog han i unge år, i 1948, studerte so islandsk og færøysk mål og litteratur på Universitetet i København, var universitetsstipendiat på Háskoli Islands i

1950-52, og lektor i norsk der i 8 år etterpå. Han fekk soleis 10 år i Reykjavik, og i 1969 vart han den første utlendingen som tok doktorgraden på universitetet på sagaøy. Doktoravhandlingi hans var um «Stefan frå Hvitadal og Noreg». Deretter var han i 8 år universitetslektor i Lund i Sverige, og kom so attende til Oslo og vart lektor på lærarskulen på Sagene. På Universitetet i Oslo heldt han òg fyrlesingar um moderne islandsk litteratur.

Ivar Orgland hadde ei fin lyrisk åre, og han hev gjeve ut 12 diktsamlingar etter debutsamlingi «Med lilje og sverd» i 1950. Han var ein fin umsetjar av islandsk lyrikk til norsk. Serleg sterkt knytt kjende han seg nok til Stefan frå Hvitadal og David Stefanson. I eit tribandsverk gav han oss «Islandske dikt frå Solarljod til upplysningstid», «Islandske gullalderdikt» og «Islandske dikt frå vårt hundreår».

Han vann seg mange vener på Island og her i sitt eige land. Han var ein gladvær og hyggjeleg mann, og han hadde allsidige givnader. Soleis hadde han ei uvanleg fin songrøyst, han kunde ha vorte operasongar um han hadde vilja. Me som upplevd honom på ei storstemna i Håkonshallen i Bergen der han var fyresongar, gløymar aldri den feststemningi som han skapte der. Han var ein av dei som gjorde mykje til å fremja det kulturelle samarbeidet millom Island og Noreg, og han var riddar av den islandske Falkeordenen. Og både på Island og i Noreg var han ein fin måldyrkar.

Ludv. Jerdal

Nynorsk romanskrivar frå Fredrikstad

Etter eit uppslag av Ottar Fyllingsnes i Dag og Tid nr. 33 kjem det ein nynorsk roman frå Fredrikstad i år. Tittelen er *Apalvika*. Boki er skrivi av Magne Aasbrenn og kjem på Hvitveis forlag i Fredrikstad. Magne Aasbrenn tok til med dette forlaget i 1889 i lag med kona Marit.

Etter D&T er hovudpersonen i «Apalvika» ein kar som tok til med gardsdrift på Fredrikstad-kanten tidleg på 80-talet. Det vert ei forteljing um vilkåri for å leva einfelt og slik ein helst bør.

Fyrste boki til Aasbrenn frå 1978 heitte «Banna ben», ho er på dialekt. Elles hev han skrive bøker både på bokmål og noko som D&T kallar samnorsk. Dertil «Hjelpebok i nynorsk for østfoldingar». Og han og kona hev skrive fleire barnebøker frå østfoldbyane.

«Apalvika» er andre nynorske romanen frå Østfold. Den fyrste var av Øyvind Bremer Karlsen og heitte «Brone hestær fins ikkje». Ho kom i 1979 på Oktober forlag.

Forfattaren fortel at interessa i Fredrikstad er stor, nett fordi boki er på nynorsk! Ei nynorsk bok derifrå er uvanleg, og nyfikna vaknar. Det var Magne Aasbrenn som nyleg slo til ljod for å reisa eit nasjonalt fotballmuseum i Fredrikstad. Han skreiv ein kronikk i Fredrikstad Blad um det på nynorsk, men kronikken kom på prent på bokmål med merknad «Oversatt fra nynorsk». Dette arga upp endå til innbitne riksmålsfolk; dei meinte forfattaren hadde rett å sleppa til på det målet han skreiv.

Sterkt politisk NEI til Kyrre-monument

Av Ludv. Jerdal

Det politisk samansette Hovudutvalg for fritid, kultur og kirke i Bergen sa nyleg eit nytt og sterkt nei til framleggum å plassera eit stort stålmonument, eit «Kyrre-monument», på Dreggsalmennings, der Snorre-monumentet no stend. Det var eit vedtak som måtte vekkja stor åtgaum, av fleire grunnar: 1) Det hev vore livleg debatt i pressa um denne monumentplanen, og ei heil rekka protestar er komne frå historiske og kulturelle organisasjoner. 2) Hovudutvalget hadde i mars 1993 sagt eit samråystes nei til plassering av eit Kyrre-monument i Dreggen. 3) Den private gjevargruppa vart i det same møtet i mars 1993 oppmoda um å koma med framlegg um andre stader der monumentet kunde reisast. 4) Den private gjevargruppa kom att med nytt framlegg um plassering i Dreggen. 5) Den kommunale administrasjonen, med kommunaldirektør Audun Øiestad, kultursjef Bjørn F. Holmvik og byantikvar Siri Myrvoll, kom med tilråding um plassering av monumentet på den staden som Hovedutvalget i fjor sa eit samråystes nei til!

Dei fleste vil vel rekna dette siste punktet for sensasjonelt. Administrasjonen kom med tilråding stikk i strid med det som det politiske organet hadde sagt.

Dette måtte då vera stoff som interesserte dei mange som hev fylgt med i ordskiftet um Kyrre-monumentet i Bergen. Og so upplever me at møtet i Hovedutvalget nærest vart tagd i hel i pressa. I ferietidi kan so mangt henda, det er rett nok. Det hender at pressa upplever det som nemnest for ein «glipp». Og mange hev spurt seg kva Hovedutvalget sa denne gongen. Framfyre møtet hadde dei lese i bladi at administrasjonen gjekk imot det politiske utvalet.

Det er mi meinig at politikarane hev krav på at veljarane deira fær vita kva svar gjevargruppa, «kunstskjønnerne» og kommunaldirektør, kultursjef og byantikvar fekk: Med 9 mot 2 røyster sa Hovedutvalget nei til Dreggen som stad for det påtenkte monumentet. Mindretallet var Anne-Marie Norekvål Stein (SV) og Odd Lynam (tidlegare Frp, no Ap).

I fleirtalet var Arbeidarpartiet, Høgre, Kristeleg Folkeparti, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Vinstre. Dette fleirtalet gjekk i si tilråding til formannskapet imot det som administrasjonen hadde tilrådd.

Og kritikken mot administrasjonen var

sterk og eintydig. Det vart ført klår tale av Eva Grimstad (H), Janeke Vatne (A), Hans-Carl Tveit (V), Torill Nepstad (Frp), Per Inge Vannebo (Kr. F.) og Kirsten Lysen (Sp). Kritikken mot administrasjonen var hard. Det er heilt utruleg at administrasjonen kjem att med framlegg um Dreggsalmennning, det er ei form for «syverprøving» av politiske utval, vart det sagt. Og det vart spurt etter nye moment. Kommunaldirektør Audun Øiestad svara med å visa til «kunstskjønnerne» Peter Anker og Gunnar Danbolt. Og det førde til at Eva Grimstad etter avråystingi spurde like ut: *Kjem no monumentet likevel i Dreggen?*

Øiestad svara at det kjem ikkje i Dreggen dersom det ikkje er vedtak for det. Kva gjevarane vil gjera, kan eg ikkje svara for, la han til.

I ordskiftet kom Odd Lynam med eit sterkt innlegg for plassering i Dreggen. Han kom med lovord til administrasjonen for «utholdenhett». No vilde han ha monumentet i Dreggen og ikkje ved Biblioteket. For Olav Kyrre kunde ikkje lesa! Dette var Odd Lynums heilumvending. For på hovudutvalsmøtet i mars 1993 var det han som tala sterkest mot både monument og plassering! Han kom då med framlegg um offentleg konkurranse um Kyrremonument, utgreiding um kostnader, og um å taka avstand frå ei privat gruppa som vil «trekke noe ned over hodet på bergenserne». Det var i mars i fjor. Då representerte Odd Lynam Fremskriftspartiet. No hev han meldt seg ut der og er nyinnmeld i Arbeidarpartiet. Men i sitt nye parti var han utbrytar i denne saki.

Skulemålstat i Rennebu

Sist i juni var det skulemålsrøysting i Rennebu i Sør-Trøndelag. For 5 år sidan vann bokmålet i krinsen, men utan bindande fleirtal, og skulestyret heldt fast å nynorsk. Denne gonge røysta kring 250 for bokmål og 150 for nynorsk. Det var fyreåt vanta større bokmålsfleirtal enn dette, det er ei trøyst for målfolket.

I Sør-Trøndelag er no berre ein nynorskkrins. Denne krinsen ligg i Skaun.

Noreg-boikott

Ein kjend målmann minner oss um at sume NRK-folk, høgt lønte og med nynorsk til tenestemål, regelrett boikottar nemningi Noreg som er einaste godkjende landsnamnet på nynorsk. Trur dei at NRK er ein privat leikeplass for personleg kjeppestridning? Serleg dreg heimelmannen vår fram sunnmøringen Einar Slyngstad som i formfast upplesing med manuskript for hand ikkje tykkjест makta få fram det landsnemnet som han pliktar å bruka. Maktar? Å jau. Er det ikkje vanleg at ein institusjon kvittar seg med tenestefolk som ikkje fylgjer vedtekene for instisjonen? Segjer målmannen til oss. Gustav Indrebø tok med vilje dom for å segja sanningi, at offentlege tenestemenn som med vilje braut mållovi var ei skam for sitt stand.

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet vert utetla av Nork Måldyrkingslag (Akademi for det Norske Målet). Gåva vert gjevi for den nynorske boki som er framifrå i innhald og stil, og attåt er skrivi på det reinaste og beste målet.

Kva litteraturgrein boki høyrer til, hev ingen ting å segja. Diktarverk, vitskaplege arbeid, vanlege upplysningsbøker, umsetjingar, ordbøker o.s.b. kjem på lik line i tevlingi.

Domsnemnd er skulesjef Olav Grimdal, 3880 Dalen (Telemark), professor dr. philos. Per Hovda, General Birchsgata 30 A, 0454 Oslo, og fyrsteamanuensis Johan A. Schulze, Ullevålsalléen 4, 0852 Oslo.

Bøker til tevlingi lyt sendast beinveges til domsmennene innan 1. september 1994. NB! *Ei bok til kvar domsmann - av bøker utgjevne i 1993.*

Vensam helsing
NORSK MÅLDYRKINGSLAG
Hallvard Bergwitz - skrivar

Bjørgvinbisp og mål

Målumsyn vart inndregne i samanheng med bispeutnemning i Bjørgvin etter Per Lønning som sluttar 1. september 1994. Two kandidatar merkte seg ut, prost Ole D. Hagesæther, Oslo, og domprost Nils Kristian Lie, Hamar. Sistnemnde brukar til vanleg nynorsk, og Noregs Mållag skreiv til statsråd Hernes og peika på at det er rimeleg med nynorskbrukande bisp i eit bispedøme der eit fleirtal av kyrkjelydar og herad hev nynorsk. Men nei. Heller ikkje her merkte Hernes seg ut med synleg målpolitisk rettferdssans.

Målstrid ved bispeutnemningar er ikkje nytt. Nils-Aksel Mjøs hev sendt oss avprint av Johannes A. Barstads ord i «Stille Stunder» då biskop Erichsen i Bjørgvin slutta i 1916. Etter Erichsen vart målbispen Peter Hognestad utnemnd; han hadde embetet 1916-1931: Biskop Erichsen i Bergen hev fenge avskil frå 1. mai. Han hev vore ein god biskop, som alltid var vel sidd i kyrkjelydarne. Me hev sett pris på hans fyldige og reinlærige forkynning av evangeliet, og hans jamne folkelege lag å ferdast på. Då han no var noko til års og ikkje fullt arbeidsfør, magta han ikkje å visitera so ofte som turvande kunde vera, og heller ikkje heilt å fylla det nye program for bispevisitasar. Men likevel vil den kjærlege og gode tilsynsmannen vera sakna både i prestegardarne og kyrkjelydarne. Ein ting kjende nok Erichsen meir og meir: hans stive norskdanske bymål høvde ikkje i dei mange kyrkjelydarne i Bergens stift, der borni no fær upplæringi på sitt norske mål. Saki er den, at bruken av norsk mål i skule og kyrkje er no kome so langt i dette bispedømet, at skal ein rett koma i rapport til born og unge, so må ein kunna bruka det norske målet.

Biskop Erichsen hev stundom vore lasta, fordi han var imot det norske målet. Det rette er, at han var framand for det. Han var mannen av den gamle norskdanske skulen, som ikkje skyna målreisingi. Men han var alltid skynsam og rettferdig. Og når han sende avrøystingar um innføring av Blixsalmarne attende, var det ikkje før å vera til meins. Det var fordi han meinte, at det burde vera større fleirtal, når ei so viktig sak skulde avgjerast.

Dei tome tilvisingane

Av Johan Anthon Schulze

Som me veit, vart «Maalbrigdingar (1525 - til notidi)» utgjevi i 1990 av Oddvar Nes, Universitetet i Bergen. Dette skriftet er ein bok or «Norsk Målsoga» av Gustav Indrebø, og manuskriptet - eit utkast - låg lenge i gløyme, heilt til dotteri, Inger Indrebø Eidissen, fann det att. Utgåva frå 1990, som er prenta i «Eigenproduksjon» nr. 39, er ei bokstavrett attgjeving av kladdeutkastet som kom for dagen.

Denne utgreidagi av Indrebø ber tydelege merke av å vera eit kladdeutkast. Det kan ein t.d. sjå der det vantar sidetal i tilvisingane; me finn berre slikt som «(sida)». Etter som utgreidagi var etla til ein bok i «Norsk Målsoga», var det uråd på fyrehand å vita korleis sidetali kom til å sjå ut i ei endeleg utgåve. Men det syner seg at det er tilvisingar både til sidur *innanfor bolken* «Maalbrigdingar» og til sidur i «Norsk Målsoga» frå 1951. Rett nok kan ein ikkje alltid segja med visse kva for sidur desse tilvisingane gjeld, men som regel kan ein finna det ut frå sjølv emnet det er tale om. Dette kladdeutkastet hev på lag 100 tome tilvisingar, og på mange stader i utgåva kjem dei nokso tid; på s. 58 finn me ikkje mindre enn 9 slike tilvisingar, for å nemna eit døme.

No er dei tome tilvisingane til sidur komne i utfylt stand på ei serskild liste eg hev laga, eit maskinskrivi manuskript, og det er mi von at den lista - for det meste - er dekkjande når det gjeld ymse emne som upphavsmannen tok fyre seg i det planlagde målsogeverket. Fyrebelser er ho

berre ei prøve og kan vera noko å arbeida vidare med. Men det er tanken at lista skal vera til hjelp for ei ny utgåve av «Norsk Målsoga» der «Maalbrigdingar (1525 - til notidi)» kjem med.

Her er nokre døme på utfylling av tomromi med sidetal. Fyrst kan me taka s. 68 i «Maalbrigdingar» der me les fylgjande: «Tvimerkjing (sida) må ha vore rikeleg nytt i tala». Der må tomrommet ha vore etla til ei tilvising til det som no er s. 261 og 292 i «Norsk Målsoga». På side 261 stend det: «Bruket av tvimerkjing auka. Det nemnde brevet frå Vest-Agder (DN V, 957) hev soleis rikeleg med tvimerkjing: *then steinnen*».

Og so lyder det s. 292: «Eit syntaktisk sermerkje som me kan råka, er tvimerkjing: på samme skipet, i samma garen, kopet theres». Siste dømet (frå 1555) er henta frå brev nr. 775 i Diplomatarium Norvegicum, niande bandet. Same brevet nyttar Indrebø tidlegare i «Norske innsjønamn. II. Buskerud fylke» (1933) s. 54; det var då han skulle gjeva opplysningar kring fyrstelekken *Frygn*- i Frygnevatnet.

På s. 55 hev Indrebø formi *aire* (andre), og han segjer: «*aire*» som me tala um sida «, (her er op i rom), men me finn formi att side 42, soleis eit døme på sidetilvising innanfor bolken «Maalbrigdingar» 1990.

Me kjem til s. 33 i «Maalbrigdingar», og der les me noko um fleirtalsbøygning i verb: «*han tek(er) - dei taka* (sida)». Men tomrommet gjeld nok sidetalet 256 i «Norsk Målsoga» under posten «Verb», og der hev me same bøygningsmysteret. Ja, dette var nokre prøvur på tilvisingar.

So heilt stutt nokre ord um «Norsk Målsoga», hovudverket til Gustav Indrebø. Dette arbeidet er vorti mykje nytta i studiar ved Universitetet, og boki inneheld so mykje og femner yver mange språklege emne. Ho gjev opplysningar um kjeldur, både prenta og uprenta, og Indrebø byggjer i mangt på granskingar av Marius Hægstad, D. A. Seip, Ragnvald Iversen, Sigurd Kolsrud og fleire andre. Merkande er kapitlet med umtalen av Ivar Aasen. I si målsoga hev Indrebø ikkje berre dregi fram ei mengd språklege detaljar frå eldre tid; han hev òg synt oss ein rikdom av historiske kunnskapar.

Kunstnarar frå Sogn på summarutstilling

Bryggens Museum i Bergen hev opna ei summarutstilling som skal halda fram til 28. august. Og det er tri kunstnarar frå Sogn som stiller ut: Britt Smelvær, John Audun Hauge og Magne Vangsnes. Dei tri hev saman ordna uppsetjingi, og samansetjingi av ymse kunstformer hev gjeve eit spanande resultat. Kunsthistorikaren, fyrsteamanensis Dag Sveen gav gav i ein opningstale ei vurdering av utstillingi, og han konkluderte med at det gjeng lenge millom kvar gong me kan presentera ei norsk utstilling som kvalitativt ligg so høgt som denne.

Dei tri sognakunstnarane er ulike, men dei utfyller kvarandre. Her er kunst i mange ulike materialslag: Skulptur i Stein

og tre, grafikk, og skulpturelle objekt som er forma i grovt sjølvlagt papir. Britt Smelvær krysser genregensr, ho hev mange bilet og installasjonar - etter at ho starta som tekstilkunstnar, med biletvev. John Audun Hauge gjeng nye vegar med sine skulpturkonstruksjonar i stein og i tre, og Magne Vangsnes utvidar grafikkumgrepet med skulturelle objekt som er forma i grovt papir.

Bryggens Museum hev eit imponerande utstillingsprogram. Denne summarutstillingi avløyste ei utstilling som synte utanlandsk kunst. Denne gongen er det kunst laga på heimebane.

Ludv. Jerald.

Septuaginta og gresk bibelspråk

Av Eyvind A. Dalseth

Septuaginta er den greske upphavlege Bibelen. Namnet Septuaginta skriv seg ifrå den tradisjonen at det var sytti mann i Alexandria som sette um den hebraiske Bibelen til gresk, på lag år 300 f. Kr.. Det er mange legendor knytte til denne umsetjingi. Dei sette um kvar for seg, men dei samstemde resultatet.

Alexandria var det store kultur-senteret i den hellenistiske verdi. Gresk var lingua franca - det internasjonale språket - i denne kulturkrinsen. Biblioteket i Alexandria er namngjete. Til det var knytt all slags lerd verksem. Serskild ans bør Alexandria-teologien få. Då tenker me på dei store Alexandria-teologane Philon, Clement og Origenes. Alexandria-teologien som hev grunnlag i i Septuaginta er utslag av det upphavlege møtet millom jødisk og gresk tankeverd. Difor hev han alltid interesse.

I møtet millom den greske og den jødiske tankeverdi er det eit avgjerande faktum at dei jødiske skriftene og sidan dei kristne vart umsette og skrivne på gresk.

I språket sjølv ligg ei tankeverd løynd. Det hev den store norske forskaren Thorleif Boman søkt å klårleggja i det store verket sitt *Das hebraische Denken im Vergleich mit dem Griechischen*.

Det er òg den store teologen Adolf von Harnacks fortene å ha sett peikefingeren på dette kritiske møtet millom dei to språkformene og tankeverdene, i verket *Geschichte der Dogmen*.

Kva er samanhengen millom tankeverd

og språkverd? Språket og tanken heng på det nøgnaste saman. Språket set ei grense for kva som kan uttrykkjast av tankar.

Likeeins ligg det ei tidsuppfatning og romsuppfatning i grammatikken og i språket sjølv. Likeeins ei uppfatning av personar og forkynnurar. Eg meiner det ligg teologi løynd i den sermerkte kjensgjerning at den kristne Bibelen er skiven på gresk. Gresk var verdsspråket, og det hev teologisk meinig at den kristne læra vart framlagd på verdsspråket, og ikkje på ein dialekt. Sjølve misjonstanken i den kristne forkynningi kjem fram i det greske språket.

At verdi talar ulike tungemål er skilda i sjølve Bibelen. Det er kjent frå forteljingi um Babels tårn, og det ligg i forteljingi i Apostelgjerningane um Den heilage anden som gjer at menneske kan tala ulike språk og likevel forstå kvarandre.

Det ligg nær å spyra kva gresk hev med norsk å gjera. Eg kjennen ikkje nokor utgreiding um dette, men mi språkkjensle tilseier meg at gresk og norsk ikkje ligg langt ifrå kvarandre. Eg trur me ligg nærrare gresk enn latin og romanske mål. Det er noko med partikelbruken i gresk som liknar på norsk, og eg trur ein kan finna etymologisk likskap.

Septuaginta er den kristne Bibelen. Dei fyrste kristne nyttar Septuaginta i gudstenesta, og ikkje den hebraiske. Ei umsetjing til norsk frå Septuaginta kan vera verdfull, og eg er i ferd med å setja um Jesajas.

Målklassa i Bergen vellukka

Våren 1994 fekk fyrste nynorskklassa på Laksevåg gymnas sluttcharakterar. Klassa vart igangsett med nynorsk til hovudmål etter tilskunding av professor Willy Dahl som næast lova synleg betre utfall i morsmål. Etter tri års skulegang fekk elevane no sjå fruktene av dette prøeveupplegget.

Etter avisuppslag slo lovnadene til. Morsmålscharakterane er betre enn både landsgjenomsnittet og gjenomsnittet for dei andre avgangsklassone på Laksevåg gymnas. Melder det seg nok elevar, vil rektor Kjell Johan Lervik gjerne gå vidare med ordningi. Og elevane sjølve er nøgde.

Ola Breivega med bok um ortodoks trusliv

Jon Askeland fortel at Ola Breivega kjem med ei ny bok på Norsk Bokreidingslag i år. Manuscriptet er på kring 100 sider, og det er ei personleg utgreiding um ortodoks kristenliv, slik det ter seg for vestlege augo. I tillegg hev manuscriptet eit liturgisk innslag. Boktittelen er «Austanjos». Dette er ei bok som mange visseleg ser fram til.

Ola Breivega hev tidlegare sendt ut ei umsetjing på Bokreidingslaget um ortodoks liturgi. Og han hev sett um eit filosofisk skrift av Olivier Clément, «Den levande», og eit av Nikolaj Berdjajev, «Draum og røynd». Dei er framleis å få frå Norsk Bokreidingslag.

Umsette bøker av Ola Breivega:

Olivier Clément:

Den levande kr. 68,-.

Nikolaj Berdjajev:

Draum og røynd kr. 75,-.

Johannes Krysostomos, erkebispe i Miklagard:

Den guddomlege liturgien
kr. 100,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 2672

5026 Bergen-Møhlenpris

Postgiro: 0809 3918844

Prøver av landsmålet kjem att

Ivar Aasen:

Prøver af Landsmaalet i Norge, ny utg.

Vestanbok Forlag, Voss, 1994

Johannes Gjerdåker og Vestanbok Forlag på Voss sender i desse dagar ut den grunnleggjande boki «*Prøver af Landsmaalet i Norge*» av Ivar Aasen. Boki hev vore utseld ei tid, det er eit upp-prent av 1985-utgåva frå Vestanbok som no kjem att. Det er ei bok som som *alltid* bør vera tilgjengeleg i bokhandel, segjer Gjerdåker, og det er so sant som det er sagt.

Ivar Aasen sende ut «*Prøver*» i 1853. Ei ny utgåva kom 1899, og den 3. utgåva var det so Johannes Gjerdåker kom med i

1985. Denne utgåva er det som no kjem att. Då «*Prøver*» kom i 1985, hadde boki vore utseld i fleire mannsaldrar, og det fortel sitt um likesæla og slaureskapen som målblendingshildringi skapte millom målfolk; sansen vart burte jamvel for dei språklege kjerneskriftene våre. Gledeleg nok er umsunaden umiskjenneleg.

«*Prøver*» er ikkje noko romfrekt verk. Den nye utgåva er på 157 sider med two etterord, det eine av Aslak L. Helleve, det andre av Magne Myhren. Det er soleis ei leseleg og yverkomeleg bok for alle.

«*Prøver*» inneheld 48 tekster, pluss *Fortale* og merknader. Av tekstene er 32 skrivne på ymse bygdemål; 16 av tekstene

er skrivne på den standardformi av vårt norske lands mål som Aasen no for fyrste gong prøvde seg med offentleg. Eg vil leggja vekt på ordet *prøver*, for Ivar Aasen skreiv sidan at han var uviss og prøvde seg fram.» Ein veik og trivlande freistnad», skreiv han 10 år seinare i brev til Marius Nygaard (16/9-1863). Aasen hadde sysla med hovuddragi i eit norsk standardmål alt ei god stund, men han hadde ikkje sendt ut noko samlande framlegg tidlegare.

Målføretekstene hev vidt spenn. Dei strekkjer seg frå Lofoten til Jæren, og frå havbygdene til Øysterdalen. Dei standardisera prøvone skil seg i sume einskildting frå det som vart dei endeleg skriftformene til Aasen, fullførde på 1870-talet. Men ikkje i hovudting. Slikt som fell lett i augo er at Aasen i «*Prøver*» skreiv *dan, da(t), dar*. Desse skrivemåltane heldt han på utetter til han hadde sett um *Fridtjos Saga* i 1858. Då kom det til ein «rjukande storm av målstrid» i sume Oslo-blad, og Aasen skifte um til *den, det der*. Det er elles gale når sume som skulde vita betre hev kalla *dan, dat, dar* med moteordet arkaismar. Formene er i 1994 levande i fleire målføre, og det er misbruk av ord av å segja at levande talemål er arkaisk.

I «*Prøver*» finn me skrivemåtar som *gera, kenna, kempor*. Sidan tok han inn skrivemåtar med j etter g og k i framlijod fyre -e (*gjera, kjenna, kjempor*). Framleis finst dei som tykkjer j-fri skrivemåte er best

Aslak L. Helleve skriv i etterordet sitt um den kulturhistoriske samanhengen. Magne Myhren skriv um den språkhistoriske sida ved «*Prøvor*», med mange opplysingar, til dømes um tilhøvet Aasen-Munch. Aasen vilde frå fyrst av ha vinstrevend lesestrek yver dei opne vokalane è, è, ò, ù, `y, `ø; dette giekk Munch og andre imot, dei vilde ha høgrevend lesestrek yver tronge vokalar (é, é, ó osb.) slik det er i norrønt. Aasen tykte dette vart for tungvint «og let med tung hug all merkjing fara».

«Landsmålsbolken i *Prøver* er språkvitskapleg verksemد og skapande bokleg evne» skriv Myhren og siktat millom annz. til at her er med Aasen-umsetjingar og two Aasen-essay - *Um Dikting* og *Um Storlæte*. Ei bok som dette bør ha ein sjølvskriven plass millom grunnbøkene til medvitne målfolk.

Jostein Krokvik

Til Eva

Barn av 1990

Mellom dei siste og største under som til no er skapt!
Dine genar eller røter, går attende gjennom hundrad, tusen,
ja, gjennom milliardar år!
Ja, før «opphavet» var du til!
I det gåtefulle me ikkje eig ord eller namn for.
Du var i det stoff Gud brukar i sin skaparverkstad!
Du er av guddomleg opphav!
Noko av urkrafa er inne i deg!
Det som er ekte, sant og godt.
Lengten etter varme, kjærleik, ljos og glede.
Det som stadig gjev rikare liv og meinig.
Det bur i deg! Me ser det i det gåtefulle djup
som speglar seg av i augo dine og i heile din smilande lekam.
Gjev du må få vekse opp i dette guddomlege og sanne,
og bera det med deg til vokster og glede
for alle dine medmenneske.
Ver deg sjølv! Ver ekte, kjærleg og sann.
Då finn du harmoni og styrke!
Då går du fri dei konfliktane som vil gjeralivet sjukt og sårt.
Kjærleik og sanning er din djupaste identitet.
Dei guddomlege verdiane i deg sjølv,
Ein gneist frå avlen i Guds skaparverkstad, - det er du!
Og skal eingong tilbake dit!

Olav Aarflot
(oldefar)

«Folkeleg nynorsk» - kva mål er det?

Av Ludv. Jerdal

Alternativ bibel på nynorsk er komen. *Norsk Bibel* er utgjevar, bokmålsbibel kom i 1988, og nynorskutgåva no i 1994. Frå ein pressekonferanse i Bergen hev det kome utførlige meldingar i sume blad, og eg skal vedgå at sumt som vart sagt på pressekonferansen gjev grunn til undring.

Dei som førde ordet var i første rekka styrar Knut Rambøl i Norsk Bibel og konsernstyrar Lindhjem i Lundegruppa, og so dei two umsetjarane. Som me skynar er det her tale um «alternativer» biblar, både den på bokmål og denne på nynorsk er alternativ til dei biblane som Det Norske Bibelselskap hev gjeve ut, og for so vidt også til den sokalla Indrebø-bibelen som kom i 1938 og som enno er få kjøpt. (Men han er godt burtgøynt, og hev vore burtgøynd i mange år).

No hev då utgjevar og umsetjarar gjeve sine grunnar for for ny alternativ bibel. I bladi fær me lesa um «Ny bibel på folkeleg nynorsk». Eg er nok ikkje den einaste som då spør: «Folkeleg nynorsk» - kva slag språk er det? Og dei two umsetjarane, adjunkt Torbjørn Grønvik og rektor Asbjørn Mugås, hev svara. Dei viste til at det er nytta a-mål og ikkje i-mål. Dei sa at dei hadde freista «å unngå "rare" nynorsk ord», og at dei hev lagt «Nynorskordboka fra Samlaget» til grunn.

No skal eg ikkje taka fyre meg den nemnde store «Ordboka». Berre nemna at det i innleidingi til boki stend at Alf Helleviks Nynorsk ordliste (større utgåve) «har lege til grunn for utvalet av ord» og «har vore til god hjelp i redigeringa». Berre *det* er nok til å gjera oss tvilande. Og dertil er samarbeidet med Norsk språkråd nemnt. Då kan det vera färleg nok, jamvel um hovudkjelda til Nynorskordboka er ordsamlingane til Norsk Ordbok (frå Aasen, Ross, Schjøtt). Men diverre: Det er drive mykje avnorskingsarbeid etter deira tid.

Dei two umsetjarane held seg heller ikkje for gode til å fortelja um «rare» ord i nynorsken. Det er eit sterkt vitnemål um korleis dei vurderar norskt mål. Her fær dei karakterar, dei som hev bruka norskt mål i talen sin gjennom hundradår, ifrå gamalnorsken og fram til det som er levande talemål i dag. Norsken er eit mål med «rare» ord. Eit slag undantaksmål for «serlingar»?

I røyndi er sovorne utsegner også ein skrämande dom yver deim som i det fyrre

Årbok frå Telemark

Uventa fekk eg nyleg sendande «Årbok for Telemark» 1993. Det var ei gledeleg sending og eit triveleg møte med ei uvanleg gild årbok. Utgjevar er stiftingi Årbok for Telemark, skipa av Telemark Mållag. Årboki hev friske fargar på permane, med Kivle-møyane høyeleg nok i vignettform, og ho må kallast heller stor, 160 sider. Skriftstyrar er Dag Aanderaa.

Innhaldet er høyeleg rikt og mangslunge ihopsett, noko for meir enn ein smak. Hovudtyngdi er, som skriftstyraren segjer, av det tradisjonelle slaget med vekt på kulturhistoria frå farne tider. Han legg til at årboki hev lagt seg på meir anekdotisk stoff - forteljingsinnslag - enn vanleg i sogelagsskrifter. Utgjevaren er redd for tunge faghistoriske artiklar, nedleste med fotnotar. Med rette!

Det vert vanskeleg å grunnfara kvart stykke, men eg skal nemna kven som skriv og kva dei skriv um. Ivar Kjellmo skriv um kunstnaren Einar Olavsson Bakkane frå Eidsborg (1889-1984), treskjerar, teiknar, rose målar - i mindre mun felespelar. Ein tragisk kunstnarlagnad, sidan han fekk sjeleleg helsemein og låg i mange år på psykiatrisk sjukhus. Me fær høyra um eit reint uvanleg småskore og stakkarsleg spark frå Arnulf Øverland, ikkje einaste nidsparket frå den kanten. Eivind Ellingbø skriv um 100 års jordbruksupplærung på Søve i Holla, og Sidsel Magnus Eyja fortel um barneklede i Kviteseid frå 1910 til 1940, i fyrstningi av bolken med mykje heimespunnen tråd, heimevev og heimesaum. Eit forvitneleg innkast. Hendingrik er soga um kjempekaren Gunnar Bjåland frå Lårdal, fortald av Arne T. Aabø. Gunnar Bjåland var ein fredeleg kar, men sterkt; han løyste den vanmektuge hesten og greidet og drog eit timberlass på

rett veg. Endå meir hendingrik er visa um Aanund Gangsei som på 1600-talet let livet for skarprettarøks. Thor Thorsen fortel um visa og bakgrunnen, og sjølv visa er med slik M. B. Landstad skreiv henne upp. Opningsstrofa lyder (med gresk delta for stungen d):

*Deð var den heilage påskedags morgun
eg sille til Ámlid kyrkje,
Herre Guð beðre meg fatike mann!
eg kom i så stór ei ólykke.
Guð náde meg syndare arme!*

Johan A. Schulze skriv um «Kjeldur til bygdebøker frå Nedre Telemark», eit smakeleg stykke som m.a. minner oss um at i gamle dagar enda verdfulle skinnbrev i magen på rotte og mus. Då var katten til hjelp:

*Ja, pass på skinnbrevi, gode pus!
Dei er ikkje etla til rotte og mus!
Og gamle skrifter er verdfulle, far -
Då tingar me katten til arkivar.*

Aslaug Høydal fortel um ei ferd frå Langlim til Seljord i 1928, og ho fortel soga um eit gåtefullt møte ei halvlijos natt. Og two dikt hev ho med, eit vellukka avbrot i prosaen. Når eg so tek med at Olav Mosdøl skriv um Telemark Mållag 1993 og Dag Aanderaa hev sett opp lista yver telemarksbøker 1993, skulde det meste vera nemnt.

Eit lite ord um språket: velflidd nynorsk gjennom heile årboki. Og som det sørmer seg i Telemark, mest halve innhaldet er på klingande i-mål. Det er ei jamstelling alle bør taka lærdom av! Tilskrift er 3841 Flatdal.

Jostein Krokvik

Jo Gjende 200 år

I år er det 200 år sidan den segnkranse storskyttaren og fjellmannen Jo Gjende (1794-1884) frå Vågå vart fødd. Døypenamnet hans var Jo Tjøstolvsson Kleppe. Kring 1840 bygde han seg fjellhytta ved Gjendeosen i Jotunheimen, og han budde mykje der,

og dette hundradåret hev nyreist, dyrka og odla levande norskt mål. Det er ein dom yver verket til m.a. Ivar Aasen, Arne Garborg, Alexander Seippel, Elias Blix, Gustav Indrebø, Hans Henrik Holm og Severin Eskeland.

stundom både vetter og sumar. Han kom òg til å eiga fjellgarden Brursti i Heidal. Jo Gjende skaut kring 500 reinsdyr, for det meste storbukskar. Han lærde lesa etter han var vaksen, men då vart han ein storlesar. Han var nærmast ein rasjonalist. På gravi hans stend det ein stein med relief etter Gerhard Munthe. Tor Ørjasæter hev han til mynster i dramaet «Jo Gjende», og Ivar Kleiven fortel um han i «I gamle daagaa» (1908). Kleiven råka Jo Gjende, og det er med stykke um honom i «Artiklar av Ivar Kleiven» som Dølaringen gav ut i 1991. Boki er å få frå Dølaringen Boklag, Chr. Bruuns v. l., 2600 Lillehammer.

Avskilsord til ein god paringsver

Ei tidhøveleg tale i sauestallen ved midvintersleite

Av Arne Horge

Når eg skal tala beint til deg i dag, Styggefanten, so vil eg kalla deg *bekar*, for det ordet brukar me for *v r* her i bygdene v re, og for skuld m  disjuka og reglane styresmaktene har gjeve oss for   halde henne nede, har du aldri vore p  langferd og l rt framandt m l, men er f dd og boren og har levd heile livet ditt her hj  meg, og difor l t eg tala til deg so du skj nar meg.

Siste paringstidi di er liden, og skal det inkje vera for mykje inneal, l t du nok fara no. Alle kom, b  de s yor og lamb, p  ein runde, og det er godt, so slepp eg   f  lembing utanum tidi. Det st r att berre   pr va uppatt, men det er likesom ingenting det, berre som ei formsak, som   sleikja p  eit frimerkje. Det har aldri kome nokon uppatt etter deg. Og so fyrist i mars ein gong ber det i veg til slaktehuset med deg, Silkelegg. Det vert ikkje fyrr enn i mars, brundesmaken l t or kj tet ditt, og ny rsdagen er teljedag for husdyri for   kunne gjeva avl ysarpengar. soleis har eg ikkje vondt av   lata deg leva til so lengje.

Ein dag som denne n r me m  test augo mot augo, og du st r med framf tene p  krubbekanten, verdig som ein h gkyrkjeleg prost, blinkar ikkje mot verdi, sj  vsikker i di visse um aldri   taka i miss same kva som hender deg, er det naturleg for meg   g  attende gjenom  ri til den v ren du vart f dd, det Herrens  r 1988 i m naden mai, um eg ikkje hugsar gale.

Du var f dd tvilling av gode foreldre. Mor di var beste s oya mi den gongen, og far din var ein umreisande ringbekar som det var gjeve kj pel yve p  hit fr  Nord-Tr ndelag med h g avlsindeks som bygde p  fleire framif r  eigenskapar.

Tvillingsyster di gjekk det gale med. De var friske og fine b  e two um kvelden, men um morgenon l g ho stokk daud og stiv under krubba, men nett og fint samankrulla plent som hosov. Ho hadde havt ein lett daude og eit stutt og syndefritt liv.

Men «den enes d d, den andres br d», du fekk juret  leine og la p  deg og voksgodt. Vel utkomen p  v rgroen var du p  ein m te end  meir midt i sm rauga, for mor di var den mest gardharde s oya eg nokon gong har havt. Aller best likte ho seg uppe hj  den gode grannen min, Aslak p  Haugen. Han har jordet sitt ned mot hamnene hj  meg, og der p  jordet hans gjekk du og mor di mang ein ljos v rmorgon blett  leine. Aslak kj nde mor

flugor undan, men under magen, fram attum blenkjande fin ull, stod ei tunn og fin gul str le, og dammen breidde seg utever steinen og bl ytte ut alt som p  steinen l g. Han Aslak vart reint skjelven i m let d  han fortalte meg um dette. Han meinte at du og kanhende den forbanna mor di, som han sa, var dei einaste som hadde fenge stilt saltsvolten sin fullt ut.

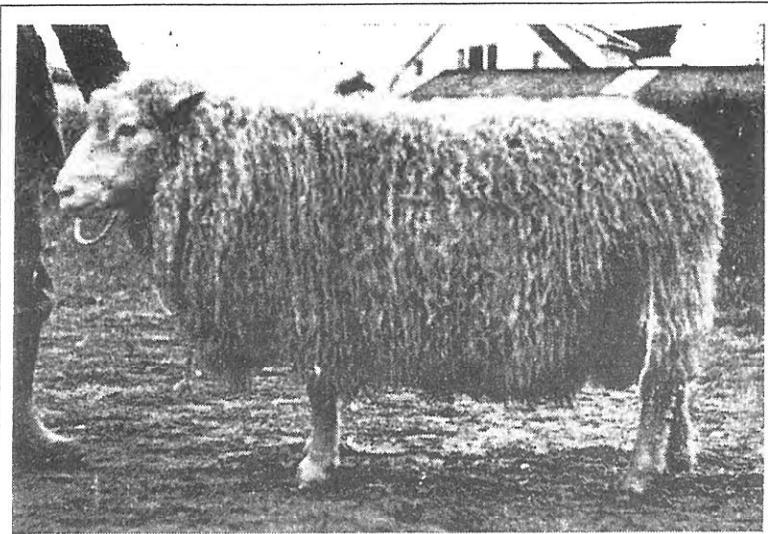
Mor di laut eg slakte um hausten. Ho tok til   f  lause tenner. Slik var det godt at ho hadde havt berre eit lamb. Men du var fin, stod godt p  f tene, sid glansfull ull, breid mule og sm  e  yro, breidlagd og med gode l r. Du vart k ra p  bygdasj et og fekk sylvstaupet til beste k rabekar, og rymde straks etter til skogs med gjeld-gimbrane hans Aslak. Han Aslak brukar lite kraftfor og parar ikkje lambi og meiner at det l ner seg.

Snj  en kom tidleg den hausten, og fari gale meg som me leitte. D  han var um lag knehog, fekk me spurlag p  deg upp  heim sen. Nedi nokre djupe bekkjedalar med tette grankrullar hadde de

laga stigar fr  krull til krull og levd etter m ten godt, og alle gimbrane hans Aslak hadde du para godt og vel slik at dei lemde for tidleg til v ren. Men han Aslak sa ikkje stort til det, han var illare d  du meig i saltet.

Det vart til at eg sette deg p  til paringsbekar, og det har eg aldri treg  p , for det er noko du kan, ikkje   undrast p  at gimbrane p  Haugen reiste med deg. Du g r sn gt gjenom flokkane som ein lyngbrann, flyg ikkje og tullar etter ei serskild s ye, men parar dei som byd seg og so versogod neste. I lambegarden er du roleg og h fleg og skr mer dei ikkje upetter veggjene. Du rir til du har sikta godt inn og hoppar etter med slik saft og kraft at eg aldri treng tvile p  um du har klart henne. I ungdomen hende det at du rulla p  rein rygg etterp  og l g ein blink som i uv t, men det var berre d . Du er den beste eg nokon gong har havt, ekta god paringsbekar, heilt ut til ytste brundemakken.

Til s. 11

Du var fin, stod godt p  f tene, sid glansfull ull, breid mule og sm  e  yro, breidlagd og med gode l r.

di p  ei svart bot p  framfoten, ja du og du kor han sprang og sveitta etter dykk tvo og tr dde i beste maskinsl tten sin. Men det var no hans gard der de smatt, so for meg gjorde det ingen ting.

Og slik som borni likte deg. Etter du fekk eit merke i kvart  yra, datt dei litt ned og fekk ein vipp ytst, mest som eit kinesisk tempeltak, og du var heitande Kina-Petter, og steinane sleppte du ned tidlegare enn noko anna bekrelamb, fortalte dei, og kl  dde dei deg p  pungen, sette du deg mest ned p  sp len beint til v rs og augo halvt atte. Ja, du var ein ekta skripafant.

Han Aslak p  Haugen var burti deg p  sumarshamn ein gong med han. I fjellet har me salteplassar i lag, Aslak og eg, og hj elper kvarandre mykje med sau n, ja med anna  g. Han hadde nett havt ut ei mengd laussalt p  ein stor flat saltestein, han Aslak, og hadde ikkje atte meir salt, d  han vart vare deg. Du stod midt uppe p  steinen, i alt saltet og godgjorde deg i solskinnet og fjellvinden som heldt fly og

Severin Eskelands framandordbok

I Vestmannen for mai og juni er Severin Eskelands framandordbok nemd. Ho har fylgt meg gjennom eit langt liv. Eg må ha kjøpt henne då eg gjekk Frekhaug ungdomsskule vinteren 1924-25, eller småbrukarkurset sommaren 1926. Styraren der, Olav Bjørkum, hadde eit lager av målbøker. Der kjøpte eg også Andreas Austlids bok um Kristen Kold: *Ein folkelærar*. Av han fekk eg Aasens ordbok med påskrift: «Me stundar heimatt».

Bjørkum sende meg på skreppeferd til Sogn med Aasens ordbok og med nokre målbøker som eg skulle selje. Eg skreiv dagbok på den turen, og det er eit interessant dokument, synest eg når eg les det no. Eg var 19 år då.

I Eskelands framandordbok har eg skøytt på med eit par latinske ord som

Eskeland ikkje hadde med: *Sancta Paupertas* og *Terra Sancta*. På baksida av fremste permien har eg skrive tre latinske ordtak: *Nihil citius lacrymis arescit* = ingen ting turkar snøggare enn tårer. *In vino veritas* = å njota livet er lukka^x. *Cum pietate felicitas* = godelek gjev lukke. Den gongen tykte eg det var gromt å kunne litt latin. (Det tykkjer eg enno). Der er også skrive ei setning på tysk: *Mein Gegensatz ist Leben und Tod* = for meg er motsetningane liv og daude. (Grundtvigs svar til den tyske romantiske filosofi, som lærde at dei store motsetningane glid i hop til full einskap uppe i høgdene, hjå Gud.)

Eksemplaret mitt har stive permar med tittel på framsida og ein utslitne shirtingrygg. Utgjevingsår 1919.

^{x)} Bokstavrett umsetjing: i vin er sanning.

Bjarne Rabben

Målklassa i Bergen vellukka

Våren 1994 fekk fyrste nynorskklasse på Laksevåg gymnas sluttcharakterar. Klassa vart igangsett med nynorsk til hovudmål etter tilskunding av professor Willy Dahl som nærmast lova synleg betre utfall i morsmål. Etter tri års skulegang fekk elevane no sjå fruktene av dette prøeveupplegget.

Etter avisuppslag slo lovnadene til. Morsmålscharakterane er betre enn både landsgjenomsnittet og gjenomsnittet for dei andre avgangsklassane på Laksevåg gymnas. Melder det seg nok elevar, vil rektor Kjell Johan Lervik gjerne gå vidare med ordningi. Og elevane sjølv er nøgde.

Frå s. 10

Den sumaren du var risbit skulde du gå på heimstølen hjå meg saman med bekaren hans Aslak. Det var då du gjorde den store kula. Eg har ikkje bilveg på heimstølen, og det tek eit par timer å leide bekrar dit, og då me var framme ein varm og fin kveld ved jonsokleite, stanga du kvekk i hel den store bekaren hans Aslak radt me hadde sleppt dykk. Du har aldri brukt lumske stang mot bog og vomb, men teke fart beint imot, skalle mot skalle. Og eg sa det ved han Aslak etterpå at hadde ikkje den store vombaslasken hans vore so sein i snuen då han stilte seg upp, hadde aldri du råkt han meint. Han laut vera samd i det Aslak, og det var so rart med det, han var på din grunn.

Me batt deg i fjøset og slakta hin so godt me kunde og bar kjøtet heim i varmen med tjukke skoddi av flugor etter oss. Aslak og kjeringi å vel kjøtet sjølve, trur eg, ja ikkje veit eg, men eg trur andre folk skulde ha vore retteleg svoltne for å ha ete det. Eg meiner ikkje å fara med slarv, det er berre det at makjen til den sparsomme som finst i han Aslak og kjeringi, den skal ein leite lengje etter. Dagen etter var eg stad løyste deg og gav deg ein koppelambskurv som eg hadde med til nytt selskap yver sumaren.

Ein gong var du retteleg uheldig, kjem eg i hug. Det var den vetteren han Aslak flaug her og lånte deg i paringstidi. Årendet var vel utført, og Aslak skulde leide deg nedatt, og god å leide har du vore stødt, gange fot hæle med slakk

leidsletaum. Hålt var det, og skarvevegen uppi Haugen er endebratt, og den gongen var han gulgrøn utav svell. Du vilde berre hjelpe han Aslak i veg litegranne du, gav honom berre ein liten dult, hadde det annsamt du, hadde meir å gjere nede hjå meg du. Og dimed bar det i veg med han Aslak, gjekk i tunn, kast i kast, tvert yver vegen, og snjøplogkant fanst ikkje etter kakelinna og enda beint i baret på den store bustegranen i svingen. Venteleg var det ein turrvist innved buskeleggen som

øydelagde auga hans. No har han glasauga. Han var svært til kar då han kom att frå byen med det, våen.

Ja, dette lyt vera nok um deg og ditt. No skal du få ein dott godt kalvehøy og so farvel då gode ven, men ikkje frende, eg fær vel heller segja våpenbror. Lat dei vekone du har att verta til ei skir pilgrimsferd slik at du er reidug når tidi kjem. Deg skal me minnast med glede, Moses, alle, so nær som han Aslak kanhende.

Kvifor skriv i eit og same blad?

**KJELL MAGNE BONDEVIK, BRITT UNNI ARNTSEN,
HARALD SYNNES, AINA EDELMANN, OLAV RANDEN,
TORE LINNÉ ERIKSEN OG STEINULF TUNGESVIK**

Namnet er **Fram**. Bladet skal reisa ordskifte om og skulera folk i EU-problematikken. I kvart nummer av bladet skriv kjende folk om kvifor Noreg ikkje høver i Europaunionen, og korleis Noreg bør sjå ut etter eit nei i folkerøystinga. Emna som vert tekne opp er mellom anna EU og nasjonale ressursar, tredje verda, distriktpolitikk, økonomisk styring osb.

TING FRAM

4 nummer kostar 120,- kr. Ring tlf. 22 36 40 43, faks 22 36 40 68
eller send eit brev til: FRAM, Nordahl Brunsgt. 22, 0165 OSLO

FRAM VERT GJEVE UT AV LOKALLAG I UNGDOM MOT EU, STUDENTMÅLLAG OG MILJØVERNAKTIVISTAR

Or Tuftekallen 17. mars 1994:

Um å gå

Av Lars Bjarne Marøy

Tuftekallen er mykje uppteken av mosjon, endå um det vert lite av den slags for ein gamal kropp som han. Då denne Tuftekallen var barn, var han aktivt med i leik og spel. Det var alltid einkvan som var ute og spela fotball der han budde, men no er mest alle dei som var jamgamle andre stader. Ei tid freista Tuftekallen seg i ein fotballklubb, men det vart for hardt. Dei dreiv på tri eller fire gonger for vika, og det var no visst venta at ein skulde koma kvar einaste gong. Det var minst fyre den gongen då ein var barn, for då var det ikkje so lange treningsykter, og det var ikkje so mange gonger heller. Dessutan var alt so mykje meir spanande på den tidi, for ein hadde ikkje uppdaga so mykje av den store verdi.

Kva meiner eg so med å uppdaga den store verdi? Neimen um eg veit. Kanskje er det slike ting som å kjenna medhug med dei som lid urett når det er krig. Kanskje er det det same som å verta fanga av andre ting enn av den gleda som born kann ha av idrotten. Kanskje vert ein meir egoistisk med åri. Fotball er eit lagsspel, og dei som vil spela det, må vera budd på å tenkja vel

so mykje på seg sjølv som på dei andre på laget.

Korleis det no enn kann ha seg, er i alle fall Tuftekallen uppteken av trening. Det er spaseri som hev vorte den edle idrottsgreini for Tuftekallen. Å gå det er so liketil og greidt, og ein kann spa pengar på det ogso. Du kann gå når det måtte passa deg, og vert du leid av å gå, tek du bussen. Dessutan er det ikkje so lett å verta heilt utslitn av å gå. Du gjeng deg berre inn i eit tempo som du likar, og so gjeng du. Du vert rett nok sveitt og varm når du gjeng snøgt, men du vert ikkje andsloppen, slik som du vert av å springa.

Det er når du gjeng at du uppdagar den store verdi. Tenk berre på storgangaren Aasmund O. Vinje. Det var når han gjekk at han henta inspirasjon til mange av dei mest kjende dikt sine. Når eg gjeng, fær

eg ikkje alltid dei same store upplevelingane. Det er følt kor verdi hev brigda seg sidan den tid då Vinje levde. Me gjeng i ei trollverd i dag. På fjerrsjå ser med bilet av invasjonsherar som kjem rullande med væpna terrengvogner. Dei rullar fram som svære uhyre. Slike uhyre er det me møter mange stader. Det kjem ein heil brøte med luktande og bråkande monstrum langs etter vegane. Me er so underlagde dei monstrumi at me ikkje legg merke til kor føle dei er, fyrr me vert fotgiengarar. Det er fyrst då at me byrjar å stella krav som kjem i konflikt med deim som likar å køyra til arbeidet. Det er då me skulde ynskja at lufti var reinare, eller at det var stuttare veg til by'dn enn det i røyndi er. Du kann jamvel byrja å undra deg yver at den vegen som du hev køyrd so ofta, er vorten heilt ny når du gjeng den same strekningi. Hus, butikkar og verksemder vert so heilt annleis. Du byrjar jamvel å fantasera når du gjeng slik og vandrar. Du tek til å undra deg på korleis det vilde ha vore um alle byrja å gå til by'dn ein dag. Tenk på den svære hopen som det kunde ha vorte. Det kunde ha vorte gåkø av det, men det er vel berre ein barnsleg tanke, vil de segja, kjære vestmenn. Det er ingen som gjeng i dag. Du fær ingen med deg, dersom du vil ut og gå. Det er rett og slett i strid med den naturlege utviklingi i vårt moderne samfund, vil de nok segja til ein hyperidealisk og halvtullut mystisk trollfigur.

Vel, vel, ein fær greida seg med å høyra dei gamle fortelja um kor mykje dei gjekk fyrr dei fekk bil og alt slikt moderne som me hev no. Lat oss ikkje forfedrane gløyma, heiter det, men i dag merkjest det ikkje i anna enn i ordi at me halda den arven i stand. Me gjeng ikkje heim, men me segjer at me gjer det. Eg undrar meg på kva forfedrane hadde sagt; um dei såg etter på jordi, vilde dei ha kjent att sitt folk og sitt land? Eg trur sant å segja at dei ikkje hadde gjort det.

Livsmolekyl i verdsromet

Etter ei NPK-melding hev amerikanske radioastronomar funne store mengder organisk materiale i ei ovstør sky i verdsromet. Materialelet inneholdt aminosyra *glycin*, eit proteinstoff eller eggkvitestoff som er ein grunnleggjande byggjestein i levande organismar. Lærde meiner dette kan vera eit teikn på at det kryr av liv på andre planetar i Mjølkvegen.

Det var radioteleskop i Nord-California som gjorde oppdagingi. Siste tri åri hev dei funne mange store og samansett molekyl i den sokalla Sagittarius B2 skyi i stjernebiletet Skytaren.

mål og makt

- * Mål og Makt er tidsskriftet til Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1994
- * Mål og Makt nr. 1-2/1994 har kome. Der finn du:
 - A. O. Vinje og vår tid av Arne Vinje
 - Aasmund Plassen og heimegrendi av Olav Nordstoga
 - Tradert ordlegging hjá A. O. Vinje av Magne Myhren
 - A. O. Vinje og skulen av Leiv Fetveit
 - Om vårt nationale Stræv av Aasmund O. Vinje
 - Heidrun

-
- Send meg M&M nr. 4/92 **Nynorsk vøling eller nynorsk bøling?**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 1-2/93 **Ei nynorsk framtid for Europa?**, 40,-
 - Send meg M&M nr. 3/93 **Reform 94 og Aasen om nordiske mål**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 4/93 **Det Norske Samlaget 125 år**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 1-2/94 **A. O. Vinje**, 40,-
 - Eg tingar M&M i 1994 for 90,- kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send til: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt 22, 0165 Oslo
Tlf.: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

Amerikansk grafikkutstilling

Bryggens Museum i Bergen gjør ein imponerande innsats med dei mange gode og mangslungne utstillingane sine. På same dagen som Festspeli i Bergen opna, hadde muséet eit par timer fyreåt opna ei forvitneleg utstilling av amerikansk grafikk, og det var berre fåe dagar etter at ei allsidig utstilling um jarn og jarnalder vart opna i ein annan utstillingssal i muséet. Det er tridje året Bergens Museum held festspelutstilling med grafikk; tidlegare hev det vore utstilt islandsk og japansk grafikk.

Og um dei two tidlegare utstillingane av grafikk hev vore forvitnelege nok, so er ikkje denne amerikanske utstillingi mindre interessant. På sjølve opningi minna museumsdirektør Ingvild Øye um det samarbeidet som muséet hev med Festspeli, ho strika under at denne utstillingi er komi i stand gjenom samarbeid med Den amerikanske ambassaden, og William C. McCayhill jr. frå Den amerikanske ambassaden gav ei god orientering um dei kunstverki som er utstilte.

Fylkesordførar Magnar Lussand som er ordførar i representatnatskapen for Festspeli opna utstillingi. Han peika på den spennviddi som desse utstillingane av moderne grafikk vitnar um: islandsk, japansk og no grafikk frå USA. Det er meir enn 150 år sidan dei fyrtre nordmenn, ikkje minst frå Vestlandet, drog til USA og fann seg ei ny framtid. Derved hev me sterke band til dette mektige landet. Og her møter me eit godt utval av det som grafikarane i dette mektige landet skaper.

Dei mange frammøtte gav seg god tid til å studera kunstverki. Det er stor breidd yver bileti, og her er mykje som ein helst bør sjå umatt fleire gonger. Det er vel noko av det beste som kan segjast um ei utstilling.

Ludv. Jerald

Eit sterkt bilet av vulkanutbrot

Ivar Aasen-sambandet

Laget legg ei hovudvekt på måldyrking og målrøkt, ynskjer fulle rettar for høgnorsk og vil ha jamstelt i målet som Ivar Aasen alltid heldt fast på.

Laget hev ei serfyreloga i målrørsla og treng endå fleire lagsfolk. Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-. Skip nye lokallag eller grupper der det høver.

Innmelding til kassastyraren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad
Elevenesvegen 10 C
5050 Nesttun
Postgiro 0814 20 27 209

DAG OG TID

Karl Johans gate 13
0109 Oslo

Verdas einaste riksavis på nynorsk!

Partipolitisk
ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og
fingeren i jorda.

Absalon Taranger og norsk mål

I Vestmannen nr. 10/1994 stod ei innholdsrik utgreiding av Halvor Sigurdsen um den rettslærde professor Absalon Taranger (1858-1930), frå Sund. No hev Nils-Aksel Mjøs sendt oss eit upsett frå «Stille Stunder», mai 1916, henta frå «Den 17de Mai», som fortel korleis Taranger såg på norsk målreising:

No måndag kveld vart det halde eit ope møte ved presteskeidet på Voss folkehøgskule med foredrag av professor Taranger. Emnet var: «Heimatt til oss sjølv».

Professoren tok oss alle brått med å tala fint landsmål. Ja, han tala det slik, at ein mest kunde tru han hadde brukta det all sin dag. Og sjølv innhaldet var soleis, at eg skulde ynskja det kunde verta spreidd ut yver heile landet.

Eg trur Norigs mållag vilde gjera eit godt varp um det bad professor Taranger skriva dette foredraget og so senda det i flugeskrift landet rundt. For her hev me ein mogen, framståande mann, som ved sitt granskarsarbeid og med heil og full overtyding er gjengen over frå riksmålsmann til heilstøypt og varm målmann.

Professoren sa, at han vilde koma med ei tilstääing. Han hadde vore riksmålsmann; men var vorten umvendt

til målsaki. Korleis det hadde bore til fortalte han stutt. På ferdi til Færøyarne for nokre år sidan kom han saman med ein færøyning på veg til Kyrkjubø. Denne færøyningen fortalte, at han hadde vore i Bergen og lært røyrlæggjing. Han hadde då kome saman med folk frå Vestmannalaget. I samværet med dei hadde han vorte nationalt vekt, og han hadde vorte målmann med liv og sjæl. Dette hadde Taranger tenkt over, men han var ikkje heilt umvendt den gongen. Det var seinare då han skulde skriva ein bok av soga til det nye verket: «Norges historie».

Medan han granska soga, vart han heilt overtydd um retten åt målsaki, og han fekk då augo heilt upp for denne saki. Han gav ei forvitneleg utgreiding frå soga, som synte klårt, korleis Norig hadde mist målet sitt, og korleis landet hadde sige ned i likesæle. - Det var ei folkesynd, sa professoren, og ho laut sonast att.

I eldfulle ord mana han til vekkjing og reising for heile folket, so landet vårt heilt og fullt kunde få att sitt eige mål.

Millom dei mange forvitnelege ting som professoren nemnde frå sogegranskingsi var ogso um den første martyren for målsaki. Det var i den tidi då kong Hans styrde landet. Ein norsk krigsmann hadde vore i utlandet -

Danmark, Tyskland og fleire stader. I eit drykkjelag fortalte han so um ferdene sine. Han vilde vera fin og tala difor dansk og lågtysk. Då var det ein ung mann, som tok til ords og sa, at vilde han fortelja dei noko, so var han like god og fin, um han tala sitt eige morsmål. Han trong ikkje standa slik og jydska. Då vart krigaren harm, tok spjotet sitt og stakk han i hel.

Biskop Hognestad bar fram ei varmt takk til professor Taranger for foredraget. Han sa m.a. at det var ikkje berre dei gode ordi me hadde hørt; men me hadde upplift noko reint sjeldsynt. Det hadde vore ei høgtidsstund. Heile lyden var med på takki og reiste seg.

A.U («D 17. Mai»)

«Strilesoga» ventande

Regionssoga for Nordhordland og Midhordland, den sokalla «Strilesoga», er venta med fyrste bandet i år, truleg til jol. Dette vart opplyst på årsmøtet i Nord- og Midhordland Sogelag, som vart halde nyleg. Ei ny årbok - «Frå Fjon til Fus» - med lokalhistorisk stoff frå regionen, er òg venta mot slutten av dette året.

Arbeidet med «Strilesoga» er eit interkommunalt tiltak som sogelaget stend i brodden for. Dei fleste kommunar i Hordaland er med på finansieringi, og fire fagforfattarar er i arbeid med dette store verket. Sogelaget gjekk i ei fråsegn i fjar til Bergen kommune imot at eit påemna Kyrre-monument skulde reisast på Dreggsalmenning, nærmere Snorremonumentet og Mariakyrkja. Og etter fyrehaving i hovudutvalet for fritid og kultur er det no godtsom avgjort at denne protesten fører fram.

Årsmøtet valde upp att Jan B. Thorsheim, Sein, til formann. Dei hine i styret er Anders Kåre Engevik, Sigrunn Kvamme, John Ragnar Myking, Kristian Bukholm og Randi Andersen.

L.J.

Herostratisk ry

Ordet «herostratisk ry» o.l. kjennermerker gjetord vunne ved udåd, eller eit gjetord som i andre umgang vert eit uord. Bakgrunnen er Herostratos frå Efesos som i 356 f.Kr. sette fyr på det herlege Artemistempelet i heimbyen sin for å gje namnet sitt kjent. Og kjent er namnet no snart 2500 år etterpå!

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungsdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (Medlemer i NMU får bladet gratis)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spørsmål i andre land, målbruk og normaltalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungsdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Garm d.y.:

Sisyfosgjerning

Sisyfos er han frå den greske gudeverdi som til straff for sitt sløge narrespel skulde rulla ein diger Stein upp på ein høg fjelltopp. Men kvar gong steinen er mest uppe, so trillar han ned att. Og Sisyfos lyt byrja nede ved fjellfoten på ny. Slik driv han på enno.

Det finst mange slag sisyfosarbeid. Eitt av dei er å freista seg med norskspråkleg rettleiding, med andre ord å freista luka burt ugras i målåkeren.

Me lærde i skulealderen at me på norsk ikkje må bruka ordet *nok* på tysk gjerd. Nok er nok, som mannen sa, han åt upp nista fyrst han gjekk heimanfrå. Dette er både greidt og rett. Noko anna er det, slik me hev hørt i NRK, at *nok eit storting skal gjera nok eit vedtak*. Det byggjer ikkje på norsk målmynster, men på tysk. Det er det tyske *noch einmal* som luftar seg. Det heiter ikkje på norsk nok ein gong, men *endå ein gong*. Slik det skulde heita at *endå eit storting skal gjera endå eit vedtak*. Eller *eit storting til skal gjera eit vedta til*. Eller -. Valrikdomen er stor.

Eit anna uord i norsk hev fyrst kome i bruk i det siste. Me skynar ikkje kvifor, det er i alle høve ikkje av di norske ordleggingsmåtar vantar. Det er det tunge, ljote og avskaplege *uansett*. Men *uansett* er det gale at ikkje politiet *grip inn*, høyrde me. Upplesaren kunde her beintfram bruka det lette og folkelege og sers vanlege *likevel*. Var dette vanskeleg å hugsa? Nei, det syner berre at endåtil det heilt elementære norske målmynster - *idiomet* som det heiter millom sume lærde - er brote sundt og slurva ned til ingenting. Det kryr med avlyssarar for *uansett - likevel, like fullt, korso, kor som er, endå, i alle tilfelle* osb. Det merkelege er at nynorskbrukarar, stundom med høg løn for å bruka nynorsk, i formfast ordleggjing vandar heile horgi med gode norskkord og kjem pistrande med det uvanleg stygge vesle uansett.

Me ser at folk som skulde vita betre skriv *samt* på nynorsk. Ordet kjem frå tysk, der det er styreord (preposisjon) som tek dativ. Det hev longo kome inn i dansk, nærmast bindeord (konjunksjon). I norsk trengst det ikkje, og det høver som sand i kulelager. På norsk kjem me langt med, *og, med, saman med, til liks med*. Til avbrøyte kan me bruka *pluss*, som ættar frå latin, men med fast rom hjå oss, serleg til reknebruk. Å skriva slikt som at *alle elevane kom, pluss ein lærar, læt ikkje ille*.

Sume nynorskingar skriv av uranskeleg grunnar *kun*. Ordet kling godt nok der det høyrer heime, i dansk. I norsk er det like vanhøveleg som det nemnde *samt*. Me greider oss med *berre* og *einast* som stort sett dekkjer alle *kun-tilfelle*. I nokre høve kan ordet med gagn heilt utelastast. I marknadsføring ser me serhendes *Kun 1 eksemplar att*. Det er stuttare og like tydeleg å skriva *1 eksemplar att*.

Ja, ja. Godt er det at einkvan evnar og orkar å masa. Um ingen det gjorde, hadde truleg målet vårt vore burte. Einkvan lyt slita med sisyfossteinen, same kor ofte steinen trillar ned att.

Nye bøker

Bodil Cappelen / Alexander Seippel: *Bilete og tekstar frå Det gamle Testamentet*

Tekstar frå første norske bibelumsetjing. Teikningar i fargar av Bodil Cappelen. Fyreord av Olav H. Hauge. Fin gavebok. I band kr. 195,-.

Jostein Krokvik: Ny Hungrevekjø og Jan Prahl

Utgreiding um ein sermerkt Bergens-målmann og ein heller ukjend bolk i lokal og nasjonal målstrid. Sersynte Bergens-foto ved Jo Gjerstad. Hefta kr. 160,-.

Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø - ei livsskildring

Indrebø-skildring av dotter til Gustav Indrebø, bygd på eigne minne og ei mengd private dokument. Nært og varmt portrett med nytt ljós yver Gustav Indrebø og samtidi hans. I band kr. 230,-.

Sigrid Omland Hansteen: Idyllar i ei ulvetid

Dikt rotfeste i Telemark um viktige livsspursmål. Hefta kr. 130,-.

Sigurd Sandvik: Litl-Ola

Barnebok um liv og uppvekstvilkår på ein fjellgard i Suldal for 70 år sidan. Ei uvanleg bok av folkehøgskulestyrar h.v. Sigurd Sandvik. Teikningar av Astrid Haugland. Hefta kr. 145,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre (1994)

Bok frå Aasen-selskapet, red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Eineståande tilfang frå samlarferdene til Aasen, med ordsamlingar og grammatiske utgreidingar. Prenta for fyrste gong. 330 sidor. Hefta kr. 180,-.

Nokre eldre bøker um mål og målsoga:

Ivar Aasen: Sunnmørsgrammatikkane (1993)

Frå Aasen-selskapet. Red. Bondevik, Nes, Aarset. Hefta kr. 180,-.

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad (2. utg. 1975)

Aasens etterlatne synonymbok. Hefta kr. 60,-. I band kr. 80,-.

Gustav Indrebø: Norsk målsoga (1951)

Få bøker att av det grunnleggjande Indrebø-verket. I band kr. 300,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising? (1976)

Indrebø-utgreidingar i utval. Hefta kr. 50,-.

Gustav Indrebø: På norsk grunn (1989)

Utgreidingar av Indrebø og stor Indrebø-bibliografi ved Jarle Bondevik og Oddvar Nes. Hefta kr. 125,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg (2. utg. 1950)

Gjelsviks erverbrev til det norske målfolket. I band kr. 60,-.

Hannaas, Clausen, Jerdal: Vestmannalaget 110 år (1979)

Soga til eldste mållaget i landet. I band kr. 200,-.

Clausen, Conrad (red.): Festskrift til Ludvig Jerdal (1988)

Verdfull kultursoga av og um han som var formann i Vestmannalaget i 40 år. I band kr. 195,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um norsk målalkymi (1985)

Essay-bok um målstrid og målpolitikk. Hefta kr. 24,-.

Jostein Krokvik: Mål og vanmæle (1991)

Kritisk gjenomgang av statleg rettskrivingspolitikk frå Ivar Aasens tid til i dag. Hefta kr. 160,-.

Egil Lehmann: Reise det som velt er (1990)

Um norrøn målbygnad og målbunad. Hefta kr. 115,-.

Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok. Ny utg. i band kr. 130,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet (1991) Hefta kr. 150,-

Norsk Bokreidingslag

Postboks 2672 - 5026 Bergen-Møhlenpris

Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Moralsk purisme

I Dag og Tid skreiv nyleg Halvor Fosli ein kommentar som sant nok var tydeleg provoserande og i sumt heller luftleg. Slik skulde det ikkje vera grunn til å taka han altfør høgtideleg, og det skal eg heller ikkje gjera, um eg likevel fall i freisting og skriv desse linone.

Han trur at han «vil gi puristane skulda» for at det gjekk som det hev gjenge med nynorsken. Slikt skal godt gjerast når *antipuristane* - lat oss kalla dei det - sat med all makt yver offentleg mål i two mannsaldrar. Målsigeren vart skusla burt «i perioden 1884-1920», hevdar han. I den nemnde tidbolken var målet i jamn framgang, og sanningi er at målkatastrofen kom i åri 1945-1977. Her er meir av underlege innslag som eg ikkje skal hefta meg med, men som vekkjer mistanke um at innsynet i norsk målsoga er tufta på tvilsam grunn.

I ein flagrande ordflaum kjem det likevel fram eit lite poeng. Skribenten tenker ikkje berre på målpurismen, men på noko han kallar purisme «i kulturell/moralsk mening». Ved å finlesa synest det som han her meiner at nynorsken fekk for mykje vitskapleg og høgverdig lesnad, og for lite folkelesnad og lettlesnad.

No er det innlysande sprøyt at det kom for mykje lesnad av fyrstnemnde slag. Det finst snaudt døme frå nokor skriftmålsreising i noko land på at ikkje sjølv det påkravde grunnlaget for reisingi er nett vitskapelege og bokleg høgverdige skrifter, ikkje minst faglege arbeid um sjølv målet. Nei, det hev aldri vorte for mykje av dette. Men derimot er det noko i at det hev vorte for lite av den andre lesnaden, den lette.

Fosli maktar tåkeleggja mykje av dette poenget på luftferdi si. «Det gylne høvet for nynorsken» var visseleg ikkje «dei første tiåra i dette hundreåret». Og um det var eit «gylt høve» den gongen, vart det slett ikkje burtskusla då. Målet var, som alt nemnt, i

vedvarande framgang, med målpressa og det heile. Det kom mange folkeskrifter, som dei kalla det. Og målpådrivarar kring i bygdene var først og fremst lærarar og idealistiske bygdefolk. Dei var ikkje til vanleg «rekrytert frå fiendeleiren, frå embetsklassa og borgarskapet» slik skribenten hevdar.

Det er rett at det trengst meir nynorsk pop. Det hadde gagna um Hallbing og Marit Sandemo skreiv på nynorsk, helst då høgnorsk. Det trengst meir nynorsk børs, (men ikkje mindre katedral). Og det er sant at «folkets trivialvekstar» skulde ha kome i vår målform. Men Fosli bør vara seg so han ikkje endar i blank anti-intellektualisme - det vil segja i fy-skrik til kunnskap og lærdom. Det finst døme i so måte, og dei dømi er ikkje tillokkande.

Jostein Krokvik

**God og rimeleg mat
får du på**

Kaffistova til Ervingen

Torgegarden, Strandkaien 2
5000 Bergen

Sluttordet:
 Man afsondrer sig ikke fra Verden ved det, at man holder paa sin Landsviis og sit Landsmaal.

Ivar Aasen

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon.

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland
 Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00